

Biblioteki konwentualne dominikanów, karmelitów, reformatów i bernardynów na terenie obecnej Polski Środkowej od średniowiecza do XVIII wieku – źródła do ich dziejów, zachowane księgozbiory, profile treściowe. Komunikat

Abstrakt: *Celem mojego referatu będzie omówienie przede wszystkim źródeł do historii bibliotek dominikańskich, bernardyńskich, reformackich i karmelitańskich znajdujących się na terenie obecnej Polski Centralnej w średniowieczu i XVI-XVIII w. (Gidle, Kłodawa, Łęczycza, Łowicz, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń, Złoczew), przede wszystkim inwentarzy bibliotecznych, kronik klasztornych. Przedstawię także zachowane dzieła, znajdujące się dzisiaj w wielu bibliotekach polskich i to nie tylko kościelnych. Zamierzam również omówić profile treściowe klasztornych bibliotek interesujących nas zakonów.*

Słowa kluczowe: *biblioteki klasztorne, źródła, księgozbiory zachowane, profile treściowe, Gidle, Kłodawa, Wieluń, Złoczew.*

Niniejszy komunikat składa się z 3 części. W pierwszej zostały omówione źródła rękopiśmienne do historii bibliotek klasztornych: inwentarze biblioteczne¹ kon-

¹ Inwentarzami bibliotek zakonnych zajmowali się m.in. Piotr Kochanowicz (P. Kochanowicz, *Inwentarze bibliotek jezuitów 1570-1820. Próba rekonstrukcji*, [w:] *Librorum amatori. Księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, s. 163-175), Augustyn Ciesielski (A. Ciesielski, *Materiały archiwalne do dziejów bibliotek w Wielkopolsce (biblioteki klasztorne cystersów)*, „Roczniki Biblioteczne” t. 8, 1964, s. 457-462), Kazimierz Warda (K. Warda, *Inwentarze bibliotek klasztornych jako źródło do dziejów książki polskiej w XIX w.*, „Studia o Książce” t. 15, 1985, s. 115-124), Andrzej Wałkówski (A. Wałkówski, *Wpływ skryptorium klasztoru cystersów w Pforcie na dokument lubiąski do końca XIII wieku*, „Nasza Przeszość” t. 83, 1994, s. 203-247; tenże, *Skryptorium dokumentowe klasztoru cystersów w kamieńcu Ząbkowickim do końca XIII w. Zarys dziejów*, [w:] *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej w Dąbro-*

wentów bernardyńskich w Łęczycy i Łowiczu, dominikańskich w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu, a także kroniki klasztorne bernardynów łęczyckich, łowickich i złoczewskich oraz karmelitów trzewickowych z Kłodawy i reformatów z Wielunia. W drugiej części przedstawiono ilościowy stan zachowanych kolekcji poklasztornych (według wiedzy Autora) interesujących nas zakonów z terenów Polski środkowej. Natomiast w trzeciej części zaprezentowano profile treściowe księgozbiorów klasztornych bernardynów, dominikanów, karmelitów i reformatów.

Inwentarze biblioteczne

Inwentarze bernardyńskie

Spośród inwentarzy bibliotek interesujących nas klasztorów bernardyńskich odnaleziono 5 inwentarzy z Łowicza napisanych w 1647 r., 1 inwentarz z Łęczycy sporządzony w dn. 25 kwietnia 1819 r. Wszystkie przechowywane są w Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów w Krakowie. Inwentarze łowickie znajdują się w *Topographica de Conventu Louiciensis Fratrum Minorum Regularis Observantiae*

wie Niemodlińskiej w dniach 4-6 XI 1993 przez Instytut Historii WSP w Opolu i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, pod red. Anny Pobóg-Lenartowicz, Marka Derwicha, Opole 1995, s. 239-261; tenże *Skryptoria cystersów filiacji portyjskiej na Śląsku do końca XIII wieku*, Zielona Góra – Wrocław 1996; tenże, *Piśmiennictwo sakralne skryptoriów klasztorów cysterskich w Lubiążu i Henrykowie do końca XIII wieku*, [w:] *Cystersi w społeczeństwie Europy Środkowej*, pod red. Andrzeja M. Wyrwy, Józefa Dobosza, Poznań 2000, s. 378-390; tenże, *Biblioteka klasztorna jako miejsce pracy średniowiecznego uczonego. Rozważania na tle badań piśmiennictwa cystersów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 83, 2005, s. 105-138; tenże, *Z badań nad skryptorium mogińskim do końca XIII wieku*, [w:] *Ingenio et humanitate. Studia z dziejów zakonu cystersów i Kościoła na ziemiach polskich*, pod red. Andrzeja M. Wyrwy, Katowice 2007, s. 267-277; tenże, *Skryptorium klasztoru cystersów w Mogile do końca XIII wieku*, Łódź 2009), Paweł Błażewicz, *Katalog Biblioteki Kapituły Kolegiackiej pod wezwaniem Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych w Dobrym Mieście jako źródło do badań nad księgozbiorami historycznymi na Warmii*, „Studia Warmińskie” t. 43, 2006, s. 275-287), Maria Pidłypczak-Majerowicz (M. Pidłypczak-Majerowicz, *Inwentarze bibliotek zakonnych w białoruskich zbiorach archiwalnych i bibliotecznych w Mińsku*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” t. 1, 2006, s. 9-16), Jolanta Marszalska (J. Marszalska, *Biblioteka opactwa Cystersów w Szczyrzycu do końca XIX stulecia: dziedzictwo wieków*, Tarnów 2007), a przede wszystkim Urszula Paszkiewicz (U. Paszkiewicz, *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku*, cz. 1, *Księgozbiory instytucjonalne w układzie topograficznym*, Warszawa 1990; też, *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku*. Cz. 2, Warszawa 1990; też, *Księgozbiory prywatne w układzie abecedowym nazwisk właścicieli. Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej: (spis za lata 1553-1939)*, Warszawa 1996, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej: (spis za lata 1510-1939)*, Warszawa 1998; też, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku. Suplement 1*, Warszawa 2000; też, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku, Suplement 2*, Poznań 2006; też, *Catalogus catalogorum: inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej od XVI wieku do 1939 roku: spis scalony, poprawiony i uzupełniony*. 1-2, Warszawa 2015).

*vulgo Bernardinorum narratio... facta per Fratrum Ludovicum Zbąszynium Provinciae Majoris Poloniae S. Mariae Angelorum Diffinitorem actualem, Praedivatorem generalem olim dicti Conventus Guardianum Anno Domini 1647, starszej części kroniki klasztornej, o której mowa będzie poniżej, autorstwa Ludwika Zbąszyńskiego, gwardiana miejscowego konwentu, i zatytułowane są *Catalogum Librorum quorum auctuarium factum est Bibliothacae hujus Conuentus beneficentia Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini Joannis Wężyk Archiepiscopi Gnesnensis Legati Nati Regni Poloniae Primatis primi Principis hic describi curauimus ut Lector quasi uno fasce colligatam teneat dicti Archipraesulis animi in Fratres singularem prpensionem et munificam libertatem* (s. 201-202; dalej Inwentarz Wężyka), *Catalogus Librorum Pro Conuentu Fratrum Minorum Regularium Obseruantiae ad Bartholomeum per Admodum Reverendum Dominum Matthaem Makovium munificentissima liberalitate comparatorum*; (s. 249-252; Inwentarz Makowskiego), *Catalogus Librorum per Admodum Reverendum Dominum Adamum Kuczberski Parochum Bolkouiensem liberalissime oblatorum Conuentui Louiciensis sub gubernio Admodum Reverendi Patris Ludouici Zbąszynij* (s. 253-255, dalej: Inwentarz Kuczberskiego), *Sequitur Catalogus Librorum ab Admodum Reverendissimo Domino Matthaem Macouio supranominato pro Bibliotheca ejusdem Conuentus Louiciensis sub Praefectura P. M. V. Vincentij Czarnecki, quem hic describi curauimus ut memoria tanti Benefactoris semper uigeat et nunquam intereat* (s. 255; dalej: Inwentarz Czarneckiego), katalog książek zakupionych za 2 tys. florenów przekazanych na ten cel przez wspomnianego Mateusza Makowskiego (s. 255-257)².*

Inwentarze łowickie oraz inwentarz z Łęczycy (*Catalogus Librorum Bibliothacae Conuentus Lanciensis Patrum Bernardinorum*), który z kolei znajduje się w *Aktach Prowincji Wielkopolskiej Matki Bożej Anielskiej zakonu bernardynów* (s. 3-11) pomijają całkowicie adresy wydawnicze druków, podają czasami nazwisko autora bez jego imienia (np. *Baronius in sex operibus, Bzouij Pontifex Maximus, Mendozae Uiridarium, Fabri Praedicabiles, Antonini Moralis, Paez in Epistolam Beati Iacobi, Xiędza Birkowskiego Kazania*), w pojedynczych przypadkach samo imię bez nazwiska, oczywiście nie licząc świętych znanych głównie z imienia (np. *Conciones Didaci* (Dydak – Diego), *Suplementum Nicolai, Roberti Orationes*) oraz też jego imię i nazwisko bez tytułu książki (np. *Jacobi Gorscij uolumen 1, Barzae Tomus 5tus, Vadingi Tomus Primus*) albo sam tytuł – zawsze skrócony – bez autora (np. *Monita Christianae pietatis, Vita S. Ignatij in magno opere, Decisiones auae Casuum*

² Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów w Krakowie (dalej: APPBK), sygn. W-53: *Topographica de Conuentu Louiciensis Fratrum Minorum Regularis Observantiae vulgo Bernardinorum narratio... facta per Fratrum Ludovicum Zbąszynium Provinciae Majoris Poloniae S. Mariae Angelorum Diffinitorem actualem, Praedivatorem generalem olim dicti Conventus Guardianum Anno Domini 1647* (dalej: *Topographica*), s. 201-202, 249-257; sygn. W-13: *Akta Prowincji Wielkopolskiej Matki Bożej Anielskiej zakonu bernardynów* (dalej: *Akta prowincji*), s. 3-11; T. Stolarczyk, *Inwentarze biblioteczne XVII-XX w. środkowopolskich klasztorów dominikańskich i bernardyńskich*, [w:] *Dzieje książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015*, pod red. Bernadetty Iwańskiej-Cieślak, Elżbiety Pokorzyńskiej, przy współpracy Zdzisława Kropidłowskiego, Dariusza Spychały, Bydgoszcz 2017, s. 82.

Conscientiae, De Bellis, Conciones Dominicales, Dux Peccatorum). W inwentarzach tych, podobnie jak w dominikańskich, starano się także umieszczać generalnie książki tego samego autora obok siebie (np. dzieła Cornelisa Cornelissena van den Steen, czyli Corneliusa a Lapide, Roberta Bellarmina i in.), a także starano się umieścić obok siebie dzieła tego samego rodzaju (kazania, komentarze do *Pisma Świętego, Opera omnia* różnych autorów), przy czym w inwentarzu łęczyckim tytuł np. *Commentaria*, podawano tylko przy pierwszym autorze, natomiast następnych ich autorów, wymienianych bezpośrednio po tym pierwszym, podawano w łacińskim dopełniaczu (genetiv): *Commentarium Cornei a Lapide, D. Joannis Chrisosthomi, S. Bernardi, S. Hieronymi*. Każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Formaty druku podano tylko przy drukach *in folio*. W wypadku wielotomowych dzieł podawano liczbę tomów i woluminów samego rodzaju. Każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Formaty druku podano tylko przy drukach *in folio*³.

W Inwentarzu Wężyka wymieniono księgi legowane konwentowi łowickiemu przez prymasa Jana Wężyka, w Inwentarzu Makowskiego zapisane przez wikariusza Mateusza Makowskiego, w Inwentarzu Kuczborskiego przez proboszcza bolkowskiego Adama Kuczborskiego, w Inwentarzu Czarneckiego kolejne dzieła zapisane klasztorowi przez Makowskiego. Łowickie inwentarze nie posiadają ponumerowanych pozycji. Natomiast podawana jest oczywiście liczba woluminów, ale tych dzieł, które posiadają więcej niż jeden tom. W Inwentarzu Makowskiego podano wartość materialną (we florenach) niektórych ksiąg Jacobi Pinti Christus Crucifixus (209 florenów), *Omnia opera S. Bonaenturae in Tomis 7* (63 floreny), *Omnia opera S. Damasceni graecolatina* (16 florenów)⁴.

Łęczycki inwentarz (*Bybliotheca et supellex Conventus Lanciensiensis descripta*) posiada numerację przy każdej pozycji oraz przy każdej pozycji podana jest również liczba woluminów danego dzieła⁵. W inwentarzu tym zapisano 383 pozycje, w Inwentarzu Wężyka 92, w Inwentarzu Makowskiego 98, w Inwentarzu Kuczborskiego 52, w Inwentarzu Czarneckiego 25. Natomiast w inwentarzu ksiąg zakupionych z pieniędzy Mateusza Makowskiego zapisano 75 tytułów⁶.

Inwentarze dominikańskie⁷

Klasztory dominikańskie w Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu posiadały po 2 siedemnastowieczne inwentarze biblioteczne, natomiast kon-

³ APPBK. *Akta prowincji*, s. 3-11; *Topographica*, s. 201-202, 249-257; T. Stolarczyk, *Inwentarze biblioteczne*, s. 82, 85.

⁴ APPBK. *Topographica*, s. 201-202, 249-257.

⁵ APPBK. *Akta prowincji*, s. 3-11.

⁶ Tamże, s. 3-11; APPBK. *Topographica*, s. 201-202, 249-257; *Akta Bernardynów Warta*, s. 393-409, 413-425; T. Stolarczyk, *Inwentarze biblioteczne*, s. 86.

⁷ Edycja źródłowa tych inwentarzy ukazała się w „Archiwach, Bibliotekach i Muzeach Kościelnych” – zob. T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze biblioteczne klasztorów dominikańskich w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 106, 2016, s. 219-279.

went gidelski i inwentarz z 1639 r. Inwentarze klasztorów łączyckiego, łowickiego, piotrkowskiego i sieradzkiego wchodzi w skład kopiaruszy akt tychże konwentów, przechowywanych obecnie w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie, natomiast inwentarz klasztoru w Gidlach stanowi część księgi rachunkowej tegoż konwentu i znajduje się w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku⁸.

Starsze inwentarze klasztorów w Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu powstały w 1602 r. i zatytułowane były w Łęczycy, Łowiczu i Piotrkowie Trybunalskim *Libri Conventus*, a w Sieradzu *Catalogus librorum Bibliothecae Conventus Syradiensis*. Młodsze inwentarze klasztorów łączyckiego, łowickiego i piotrkowskiego nie mają podanej daty powstania, ale również są częściami kopiaruszy dokumentów tychże konwentów, które powstały w pierwszej poł. XVII w. Inwentarze te zatytułowane były w Łęczycy *Officina Bibliothecae Conventus Lancienciensis*, w Łowiczu *Officina Librariae*, w Piotrkowie Trybunalskim *Index librorum omnium spectantium ad conventum Petricoviensem Ordinis Praedicatorum*. Natomiast młodszy inwentarz sieradzki, zatytułowany *Libri Conventus Siradiensis*, pochodzi z lat 30. XVII w. Inwentarz biblioteki klasztoru w Gidlach powstał w 1639 r. (20 stycznia) i zatytułowany jest *Libri Conuentus Gidlensis*⁹.

Inwentarze Braci Kaznodziejów pomijają całkowicie adresy wydawnicze druków, podają najczęściej nazwisko autora bez jego imienia (np.: *Rosarium de Bustis* – de Bustis nazwisko – *Sermones Biel*, *Conciones Ferri*, *Loci communes Clingii*, *Disputationes Belarmini adversus Haereses*), w pojedynczych przypadkach też jego imię i nazwisko bez tytułu książki (Laktancjusz, Dies Lusitani, Diogenis Lacertii), niekiedy też sam tytuł – zawsze skrócony – bez autora (*Responsa Moralia*, *Responsa ad casus Conscientiae*, *Sermones dormi securae*, *Calvinoturcismus*, *Dux Peccatorum*). Inwentarze klasztorów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu i Sieradzu oraz starszy spis konwentu piotrkowskiego nie posiadają numeracji przy poszczególnych pozycjach zapisu, jedynie niemal każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Natomiast młodszy inwentarz klasztoru w Piotrkowie Trybunalskim posiada taką numerację.

⁸ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie (dalej: APPDK), sygn. Łw2: *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lovicensis ab Anno 1600-1644* (dalej: CPDCLv), s. 26-31, 39-41; APPDK, sygn. Pt2: *Kopiarz dokumentów dotyczących klasztoru OO. Dominikanów w Piotrkowie 1471-1610* (dalej: KKDPt); APPDK., sygn. Sd2: *Copiarium privilegiorum Summorum Pontificum, regum, actum iudicialium et aliorum documentorum conventus Siradiensis Ordinis Praedicatorum spectantia 1377-1692* (dalej: CPCS), s. 173-189, 223-229; Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADWł), sygn. Zak. 16(291): *Msze odprawiane w 1775 r. i rachunki klasztoru w Gidlach z lat 1636-1670: Libri Conuentus Gidlensis conscripti in Anno Domini 1639 Die 20 Januarii* (dalej: LCG); *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lancienciensis Ordinis Praedicatorum 1387-1616 – Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łączyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387-1616*, opr. Tomasz Stolarczyk, wsp. Dariusz Gwis, Łęczyca 2009 (dalej: CPDCL), Łęczyca 2009, s. 69-73, 78-80; T. Stolarczyk, *Inwentarze biblioteczne*, s. 86-87.

⁹ APPDK. CPDCLv, s. 26, 39; KKDPt; CPCS, s. 173, 223; ADWł. LCG; CPDCL, s. 69, 79; datę drugiego (młodszego) inwentarza sieradzkiego ustalił Józef Adam Kosiński (J. A. Kosiński, *Biblioteka konwentu dominikanów w Sieradzu na przełomie XVI i XVII w.*, [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, pod. red. Jerzego Kłoczowskiego, t. 2, Warszawa 1975, s. 394).

W starszych inwentarzach łęczyckich i łowickich nie zastosowano żadnego kryterium, wymieniając książki jedną po drugiej (tak też zapewne stały na półkach bibliotecznych). Natomiast w piotrkowskim inwentarzu i obu sieradzkich książki podzielono wg formatów druków: in *folio*, *quarto*, *octavo*, *sedecimo* i *duodecimo*. W szeregowaniu książek w obrębie formatów panowała dowolność: dzieła tego samego autora wymieniano w kilku miejscach. W młodszych inwentarzach tych klasztorów wygląda to już lepiej, gdyż również dzieła znajdujące się w Łęczycy, Łowiczu i Piotrkowie Trybunalskim podzielone zostały według formatu druku. W tychże inwentarzach wszystkich klasztorów starano się także umieszczać generalnie książki tego samego autora obok siebie, a także starano się umieścić obok siebie dzieła tego samego rodzaju: *Bibliae* i komentarze do *Pisma Świętego*, konkordancje, *Sumy*, *Sermones* i *Contiones* oraz *Postillae* i *Homiliae*, historie, legendy o świętych, księgi Ojców Kościoła, liturgika, prace z teologii dogmatycznej, moralnej i spekulatywnej, polemiki, słowniki, dzieła z filozofii, retoryki, autorzy starożytni. W młodszym inwentarzu łowickim wyróżniono ponadto osobno *Libri seculares*, chociaż wśród nich znajdują się też pisma kościelne, a w piotrkowskim *Libri oratorum*¹⁰. Niemal wszystkie inwentarze, z wyjątkiem gidelskiego, informują o rękopisach oraz o uszkodzeniach woluminów. Inwentarze różnią się znacznie liczbą zapisanych dzieł. Łęczycki starszy inwentarz wykazuje istnienie w bibliotece 42 wol., młodszy notuje ponad 74 wol. – precyzyjna liczba niemożliwa jest do podania, gdyż nieznana jest dokładna liczba dzieł, niektórych autorów. Natomiast starszy łowicki inwentarz wykazuje istnienie w bibliotece 88 wol., natomiast młodszy notuje już 259 wol. W piotrkowskim starszym inwentarzu odnotowano 85 wol., natomiast w młodszym inwentarzu już 143 wol. Natomiast sieradzki starszy inwentarz wymienia 353 wol., zaś młodszy 414 wol. Natomiast inwentarz gidelski wymienia 197 wol.¹¹

Inwentarze karmelitańskie

W Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie znajdują się 2 inwentarze biblioteki klasztornej karmelitów trzewickowych (dawnej obserwacji) z Kłodawy. Pierwszy pochodzi z 1681, natomiast drugi z 1709 r. Inwentarz z 1681 r. wchodzi w skład *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum* [1681] i znajduje się na s. 23-25, a inwentarz z 1709 r. skład *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum* [1709] k. 21v-23. Inwentarze pomijają całkowicie adresy wydawnicze druków, niekiedy podają nazwisko autora bez jego imienia, w pojedynczych przypadkach samo imię bez nazwiska, oczywiście nie licząc świętych znanych głównie z imienia, oraz też jego imię i nazwisko bez tytułu książki albo sam tytuł – zawsze skrócony – bez autora. Każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Księgi szeregowano według formatów druku¹².

¹⁰ T. Stolarczyk, *Inwentarze biblioteczne*, s. 87-88.

¹¹ Tamże, s. 89-90.

¹² Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie (dalej: AKKr), sygn. AKKr 301/51: *In-*

Kroniki klasztorne

Kronika klasztoru bernardynów w Łowiczu

Starsza część kroniki, zatytułowanej *Archivum Conventus Lovicensis Minorum Observantium ad S. Bartholomaeum Apostolum fundaati ab anno 1469 conscriptum, catalogus Primatum, Superiorum Provinciae et loci item partum et fraatrum mortuorum item beenefaacctorum in ecclesia sepultorum, aliisque curiosis additamentis augmentorum*, jak była już mowa wyżej, prowadzona przez Ludwika ze Zbąszynia zawierała m.in. wspomniane już inwentarze biblioteczne. Kontynuował ją w latach 1761-1764 i 1783-1806 Rafał Morowicz, kaznodzieja, lektor filozofii i bibliotekarz. W części tej znajdują się wpisy dotyczące zakupu nowych książek dokonanych przez Morowicza, rejestry książek przekazanych klasztorowi przez różnych darczyńców oraz opisy prac bibliotekarskich takich jak katalogowanie, a także informacje o remontach pomieszczeń bibliecznych¹³.

Kronika łączycykiego klasztoru bernardyńskiego

W kronice konwentu łączycykiego, zatytułowanej *Archivum conventus Łanciciensis Fratrum Minorum Observantium S. P. Francisci ad. B. V. M. Immaculate Conceptam in archidiecepsi Gnesnensi* znajduje się kilka zapisek dotyczących biblioteki konwentualnej, a także rejestry książek m.in. chórowych¹⁴.

Kronika klasztoru złoczewskiego

W kronice bernardynów złoczewskich, zatytułowanej *Archivum conventus Złoczeviensis ad. B. Mariam Natam ab anno Domini 1611 quo fundatio coepit sub guardianatu A. R. P. J. Nepomuceni Modlibowski anno 1790 comparatum et descriptum* znajduje się kilka wzmianek dotyczących biblioteki klasztornej¹⁵.

ventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum [1681] (dalej Inwentarz); AKKr, 303/42: *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum* [1709]; B. Grzanka, *Inwentarz klasztoru Ojców Karmelitów w Kłodawie z 1709 r. Biblioteka klasztorna*, „Rocznik Kolski” R. 5, 2012, s. 9-23; T. Stolarczyk, *Biblioteka klasztoru karmelitów trzewickowych w Kłodawie i jej księgozbiór w świetle inwentarza z 1681 r.* [w druku].

¹³ APPBK, *Topographica*; M. Czapnik, *Księgozbiory klasztorów w Łowiczu i ich pokasacyjne losy*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, pod red. Marka Derwicha, t. 3, Wrocław 2014, s. 209; teźże, *O. Rafał Morowicz (1730-1819) – bibliotekarz i kronikarz Zakonu Bernardynów*, [w:] *Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja*, pod red. Łukasza Cybulskiego, Joanny Pietrzak-Thebault, Warszawa 2017, s. 245, 249-250.

¹⁴ APPBK, sygn. W-52: *Archivum conventus Łanciciensis Fratrum Minorum Observantium S. P. Francisci ad. B. V. M. Immaculate Conceptam in archidiecepsi Gnesnensi*.

¹⁵ APPBK, sygn. W-71: *Archivum conventus Złoczeviensis ad. B. Mariam Natam ab anno Domini 1611 quo fundatio coepit sub guardianatu A. R. P. J. Nepomuceni Modlibowski anno 1790 comparatum et descriptum*.

Kronika klasztorna reformatów wieluńskich

Wśród kronik klasztornych interesujących nas klasztorów należy wymienić również kronikę klasztoru reformatów w Wieluniu zatytułowaną *Scrutinium antiquitatis sive nova revisio veteris archivii conventus ad Annutationem BVM Vielunensis PP. S. Francisci Reformatorum. Scrutinium* wymienia pod konkretnymi latami nabytki biblioteczne: ilość, tematyka, tytuły oraz informuje o remontach pomieszczeń biblioteki i sposobach katalogowania. Od 1758 r. w kronice klasztornej wymieniani są bibliotekarze. *Scrutinium* wylicza ich 55¹⁶.

Zachowane kolekcje

Po interesujących nas zakonach udało się odnaleźć kolekcje inkunabułów i starych druków z następujących konwentów (jak dotąd):

Bernardyni

Łowicz:

W Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku (dalej: BWSDWł) znajduje się 59 pozycji w starych drukach w tym 10 w dubletach oraz kilka inkunabułów i kilka druków szesnastowiecznych z kolekcji Kazimierza Albina Sokołowskiego oraz 5 starych druków w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, a także w Bibliotece Kapitulnej w Łowiczu ok. 20 druków oraz w bibliotece seminarnej w Warszawie¹⁷.

Piotrków Trybunalski:

W Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku znajdują się 82 egz. starych druków (z tego 30 w dubletach) po bernardynach piotrkowskich¹⁸.

Warta:

W BWSDWł pozostało 86 książek (16 dubletów). Cześć starodruków pobernardynskich znajduje się również w Muzeum w Sieradzu¹⁹.

¹⁶ Archiwum klasztoru Franciszkanów w Wieluniu (dalej: AFW). *Scrutinium antiquitatis sive nova revisio veteris archivii conventus ad Annutationem BVM Vielunensis PP. S. Francisci Reformatorum in II libros divisa... Libro II Descriptio Autoritate A R.P. Januarij Kowalkowski* (dalej: *Scrutinium*); T. Stolarczyk, *Biblioteka reformatów wieluńskich w świetle Scrutinium antiquitatis (1629-1864)*, „Rocznik Wieluński” t. 16, 2016, s. 227-235.

¹⁷ K. Rulka, *Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” t. 75, 1992, s. 280; tenże, *Personalne księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 65, 1996, s. 376; M. Czapnik, *Księgozbiory klasztorów*, s. 211.

¹⁸ Tenże, *Księgozbiory historyczne...*, s. 280-281.

¹⁹ Tamże, s. 283.

Złoczew:

W BSDWŹ zachowało się 197 starych druków (59 w dubletach) pobernardyńskich. Wśród nich zbiór 23 pozycji Świętosława Sarnowskiego, kanclerza gnieźnieńskiego, kanonika łączyckiego i łowickiego, proboszcza sieradzkiego, który podarował złoczewskim bernardynom swój księgozbiór (2 wol. Inkunabułów, 9 wol. Druków szesnastowiecznych i 12 wol. siedemnastowiecznych)²⁰.

Dominikanie**Sieradz:**

Z bogatych zbiorów sieradzkich w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku (dalej: BSDWŹ) zachowało się 277 wol.: 45 inkunabułów i 232 starodruki, z których 39 to dublety, 6 inkunabułów w 4 wol. w Bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1 inkunabuł w Bibliotece Raczyńskich, 1 inkunabuł w bibliotece kapituły łowickiej, 1 inkunabuł w Bibliotece Narodowej w Warszawie, 1 inkunabuł w klasztorze Urszulanek w Sieradzu, 5 starodruków w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, 6 starodruków w Muzeum Okręgowym w Sieradzu, 1 starodruk w Bibliotece Ossolineum, 1 inkunabuł w Bibliotece Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1 starodruk w Bibliotece Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy oraz w bibliotece parafialnej w Topoli Królewskiej k. Łęczycy²¹.

Piotrków Trybunalski:

Z dawnego księgozbioru piotrkowskiego klasztoru zachowało się 129 wol., z czego aż przechowywanych jest 127 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, 2 starodruki w 1 wol. przechowywane są w Bibliotece Narodowej w Warszawie, 1 inkunabuł znajduje się Bibliotece Jagiellońskiej²².

Łowicz:

Z biblioteki Braci kaznodziejów w Łowiczu zachowało się kilkanaście ksiąg z czego 2 starodruki w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, 4 inkunabuły w 1 wol. w bibliotece dominikanów krakowskich, 3 inkunabuły w bibliotece katedralnej w Gnieźnie, 1 inkunabuł i 1 starodruk w Bibliotece Ossolineum oraz 2 wol. w Bibliotece Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy i 1 inkunabuł w Bibliotece Narodowej. Ponadto Biblioteka kapituły łowickiej przechowuje niewielką ilość egzemplarzy, z których 6 trafiło do niej przed końcem XVIII w., a kilka innych po likwidacji klasztoru w 1818 r.²³

²⁰ Tamże, s. 287; tenże, *Personalne księgozbiory historyczne*, s. 368-369.

²¹ T. Stolarczyk, *Analecta dominicana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII-XVIII w.)*, Wieluń 2016, s. 224.

²² Tenże, *Księgozbiór klasztoru Braci Kaznodziejów w Piotrkowie Trybunalskim w XVI-XVIII wieku*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” t. 17, 2016, cz. 2, s. 89.

²³ Tenże, *Analecta dominicana...*, s. 182.

Łęczycza:

Z biblioteki konwentu łęczyckiego pozostało, wg stanu badań na dzień dzisiejszy, tylko 8 wol., z czego 5 znajduje się w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, 2 w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie oraz 1 inkunabuł w Bibliotece Narodowej w Warszawie²⁴.

Gidle:

Natomiast ze starej biblioteki gidelskiej 2 starodruki zachowały się w bibliotece uniwersyteckiej w Warszawie, również 2 w Bibliotece Publicznej Miasta Stołecznego Warszawy, i ok. 300 w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie²⁵.

Karmelici

Kłodawa:

W BWSDWI znajduje się 138 starych druków (52 dublety) po karmelitach trze-wiczkowych z Kłodawy²⁶.

Reformaci

Wieluń:

W BWSDWI znajdują się 352 starodruki (113 dubletów) po reformatach wieluńskich²⁷.

Profile treściowe księgozbiorów klasztornych

W bibliotekach interesujących nas zakonów występowały następujące profile treściowe księgozbiorów: Biblie i konkordancje, Komentarze do *Pisma Świętego*, Ojcowie, Doktorzy i Apologeci Kościoła, Teologia spekulatywna i dogmatyczna, Teologia moralna, Kaznodziejstwo, Polemiści, Hagiografia, Ascetyka i mistyka, Pasje, Katechetyka, Liturgika, Prawo kościelne i świeckie, Filozofia, Historia kościelna i świecka, Autorzy starożytni, Humanści, Słowniki, tablice, Varia²⁸.

Inwentarze biblioteczne są bardzo ważnymi źródłami archiwalnymi do odtworzenia księgozbiorów klasztornych. Służą również historii czytelnictwa. Inwen-

²⁴ Tenże, *Armarium. Biblioteki klasztorne Braci Kaznodziejów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVII w. i ich księgozbiory. Komunikat*, [w:] *Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja*, pod red. Łukasza Cybulskiego, Joanny Pietrzak-Thebault, Warszawa 2017, s. 311.

²⁵ Tamże, s. 311.

²⁶ K. Rulka, *Księgozbiory historyczne...*, s. 277-278.

²⁷ Tamże, s. 284.

²⁸ J. A. Kosiński, op. cit., s. 395-400; I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu z roku 1776*, [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, pod. red. Jerzego Kłoczowskiego, t. 2, Warszawa 1975, s. 409-446; K. Zawadzka, *Biblioteka klasztoru dominikanów we Wrocławiu (1226-1810)*, [w:] tamże, s. 308-327; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 147-252.

tarze te znajdują się czasami w kronikach klasztornych, które informują również o nowych nabytkach bibliotecznych, podają ich liczbę i rodzaje. Kroniki przekazują wiadomości także o remontach w pomieszczeniach bibliotecznych²⁹.

Również sama książka jest ważnym źródłem pisanim i materialnym dla badań bibliologicznych. „Inkunabuły i starodruki rozumiane jako narracja historyczna stworzona przez minione pokolenie dziejopisów to także źródła historyczne”³⁰.

Każde źródło powinno być poprawnie odczytane oraz poddane analizie krytycznej, mającej na celu sprawdzenie jego wiarygodności, która odnosi się do informacji i informatora, który tę informację przekazuje³¹.

Key words: *Conventual libraries, sources, preserved collection of books conventual profiles, Gidle, Klodawa Leczyca, Lowicz, Piotrkow Trybunalski, Sieradz, Wielun, Zloczew.*

Abstract

Conventual libraries of Dominicans, Carmelitans, Reformates and Bernardines in Central Poland in medieval times and in XVI-XVIII century: the sources to their history, preserved collections of books, contentual profiles

The aim of my paper is to discuss about sources to the history of Dominican, Bernardine, Reformat and Carmelitan libraries located in Central Poland in medieval times and in XVI-XVIII century (Gidle, Klodawa Leczyca, Lowicz, Piotrkow Trybunalski, Sieradz, Wielun, Zloczew):. mainly library inventories and conventual chronicles. I will also show preserved books now located in many Polish libraries, not only ecclesial. I also intend to discuss contentual profiles of monastic libraries of mentioned orders.

Bibliografia:

- Akta Prowincji Wielkopolskiej Matki Bożej Anielskiej zakonu bernardynów*, sygn. W-13: Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów;
Archivum conventus Łancziensis Fratrum Minorum Observantium S. P. Francisci ad. B. V. M. Immaculate Conceptam in archidiecesi Gnesnensi, sygn. W-52: Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów;
Archivum conventus Złoczeviensis ad. B. Mariam Natam ab anno Domini 1611 quo fundatio coepit sub guardianatu A. R. P. J. Nepomuceni Modlibowski anno 1790 comparatum et descriptum, sygn. W-71: Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów;

²⁹ T. Stolarczyk, *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje* („Nauka, Dydaktyka, Praktyka”, t. 154), pod red. Grzegorza Czapnika, Zbigniewa Gruszki, Jacka Ladoruckiego, Łódź-Warszawa 2014, s. 18.

³⁰ Tamże, s. 22.

³¹ Tamże, s. 25.

- Błażewicz Paweł, *Katalog Biblioteki Kapituły Kolegiackiej pod wezwaniem Najświętszego Zbawiciela i Wszystkich Świętych w Dobrym Mieście jako źródło do badań nad księgozbiorami historycznymi na Warmii*, „*Studia Warmińskie*” t. 43, 2006, s. 275-287;
- Ciesielski Augustyn, *Materiały archiwalne do dziejów bibliotek w Wielkopolsce (biblioteki klasztorne cystersów)*, „*Roczniki Biblioteczne*” t. 8, 1964, s. 457-462;
- Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lanciciensis Ordinis Praedicatorum 1387-1616 – Kopiařusz przywilejów i innych dokumentów konwentu łączyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387-1616*, opr. Tomasz Stolarczyk, wsp. Dariusz Gwis, Łęczyca 2009;
- Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lovicensis ab Anno 1600-1644*, sygn. Łw2: Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie;
- Copiarium privilegiorum Summorum Pontificum, regum, actumiudicialium et aliorum documentorum conventus Siradiensis Ordinis Praedicatorum spectantia 1377-1692*, sygn. Sd2: Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie;
- Czapnik Marianna, *Księgozbiory klasztorów w Łowiczu i ich pokasacyjne losy*, [w:] *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, pod red. Marka Derwicha, T. 3, Wrocław 2014, s. 207-220;
- Czapnik Marianna, *O. Rafał Morowicz (1730-1819) – bibliotekarz i kronikarz Zakonu Bernardynów*, [w:] *Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja*, pod red. Łukasza Cybulskiego, Joanny Pietrzak-Thebault, Warszawa 2017, s. 239-255;
- Grzanka Bartłomiej, *Inwentarz klasztoru Ojców Karmelitów w Kłodawie z 1709 r. Biblioteka klasztorna*, „*Rocznik Kolski*” t. 5, 2012, s. 9-23;
- InventariumsuppellectilisecclesiaeconventusKłodaviensisconscriptum [1681]*, sygn. AKKr 301/51: Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie;
- InventariumsuppellectilisecclesiaeconventusKłodaviensisconscriptum [1709]*, AKKr, 303/42: Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie;
- Kochanowicz Piotr, *Inwentarze bibliotek jezuickich 1570-1820. Próba rekonstrukcji*, [w:] *Librorum amatori. Księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, s. 163-175;
- Kopiarz dokumentów dotyczących klasztoru OO. Dominikanów w Piotrkowie 1471-1610*, sygn. Pt2: Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie;
- Kosiński Józef Adam, *Biblioteka konwentu dominikanów w Sieradzu na przełomie XVI i XVII w.*, [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, pod red. Jerzego Kłoczowskiego, t. 2, Warszawa 1975, s. 391-408;
- Marszalska Jolanta, *Biblioteka opactwa Cystersów w Szczyrzycu do końca XIX stulecia: dziedzictwo wieków*, Tarnów 2007;
- Msze odprawiane w 1775 r. i rachunki klasztoru w Gidlach z lat 1636-1670: Libri*

- Conuentus Gidlensis conscripti in Anno Domini 1639 Die 20 Ianuarii*, sygn. Zak. 16(291): Archiwum Diecezjalne we Włocławku;
- Paszkwicz Urszula, *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku. Cz. 1, Księgozbiory instytucjonalne w układzie topograficznym*, Warszawa 1990;
- Paszkwicz Urszula, *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku. Cz. 2*, Warszawa 1990; też, *Księgozbiory prywatne w układzie abecadłowym nazwisk właścicieli. Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej : (spis za lata 1553-1939)*, Warszawa 1996;
- Paszkwicz Urszula, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej : (spis za lata 1510-1939)*, Warszawa 1998;
- Paszkwicz Urszula, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku. Supplement 1*, Warszawa 2000; też, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku, Supplement 2*, Poznań 2006;
- Paszkwicz Urszula, *Catalogus catalogorum : inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej od XVI wieku do 1939 roku : spis scalony, poprawiony i uzupełniony, 1-2*, Warszawa 2015;
- Pidtypczak-Majerowicz Maria, *Inwentarze bibliotek zakonnych w białoruskich zbiorach archiwalnych i bibliotecznych w Mińsku*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” t. 1, 2006, s. 9-16;
- Rulka Kazimierz, *Księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” t. 75, 1992, s. 269-291;
- Rulka Kazimierz, *Personalne księgozbiory historyczne w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 65, 1996, s. 357-389;
- Scrutinium antiquitatis nova revisio veteris archivi conventus ad Annuntiationem BVM Vielunensis PP. S. Francisci Reformatorem in II libris divisa... Libro II Descriptio Auctoritate A.R.P. Ianuarij Kowalkowski*, Archiwum klasztoru Franciszkanów w Wieluniu;
- Stolarczyk Tomasz, *Analecta dominicana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII-XVIII w.)*, Wieluń 2016;
- Stolarczyk Tomasz, *Armarium. Biblioteki klasztorne Braci Kaznodziejów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVII w. i ich księgozbiory. Komunikat*, w: *Przestrzeń klasztoru – przestrzeń kultury. Piśmiennictwo, książka, edukacja*, pod red. Łukasza Cybulskiego, Joanny Pietrzak-Thebault, Warszawa 2017, s. 297-312;
- Stolarczyk Tomasz, *Biblioteka klasztoru karmelitów trzewickowych w Kłodawie i jej księgozbiór w świetle inwentarza z 1681 r.* [w druku];
- Stolarczyk Tomasz, *Biblioteka reformatów wieluńskich w świetle Scrutinium antiquitatis (1629-1864)*, „Rocznik Wieluński” t. 16, 2016, s. 227-235;

- Stolarczyk Tomasz, *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje* („Nauka, Dydaktyka, Praktyka”, t. 154), pod red. Grzegorza Czapnika, Zbigniewa Gruszki, Jacka Ladoruckiego, Łódź-Warszawa 2014, s. 13-27;
- Stolarczyk Tomasz, *Inwentarze biblioteczne XVII-XX w. środkowopolskich klasztorów dominikańskich i bernardyńskich*, w: *Dzieje książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015*, pod red. Bernadetty Iwańskiej-Cieślik, Elżbiety Pokorzyńskiej, wsp. Zdzisław Kropidłowski, Dariusz Spychała, Bydgoszcz 2017, s. 79-94;
- Stolarczyk Tomasz, *Księgozbiór klasztoru Braci Kaznodziejów w Piotrkowie Trybunalskim w XVI-XVIII wieku*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” t. 17, 2016, cz. 2, s. 71-91;
- Stolarczyk Tomasz, *Siedemnastowieczne inwentarze biblioteczne klasztorów dominikańskich w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 106, 2016, s. 219-279;
- Szostek Irena, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu z roku 1776*, [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, pod. red. Jerzego Kłoczowskiego, t. 2, Warszawa 1975, s. 409-465;
- Topographica de Conventu Fratrum Minorum Regularis Observantiae vulgo Bernardinorumnarratio... Louiciensifacta per Fratrum Ludovicum Zbąszynium Provinciae Majoris Poloniae S. Mariae Angelorum Diffinitoremactualem, Praedicatorem generalem olim dicta Conventus Guardianum Anno Domini 1647*, sygn. W-53: Archiwum Polskiej Prowincji Bernardynów;
- Wałkowski Andrzej, *Wpływ skryptorium klasztoru cystersów w Pforcie na dokument lubiąski do końca XIII wieku*, „Nasza Przeszłość” t. 83, 1994, s. 203-247.
- Wałkowski Andrzej, *Skryptorium dokumentowe klasztoru cystersów w Kamieńcu Żąbkowickim do końca XIII w. Zarys dziejów*, w: *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej w Dąbrowie Niemodlińskiej w dniach 4-6 XI 1993 przez Instytut Historii WSP w Opolu i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, pod red. Anny Pobóg-Lenartowicz, Marka Derwicha, Opole 1995, s. 239-261;
- Wałkowski Andrzej, *Skryptoria cystersów filiacji portyjskiej na Śląsku do końca XIII wieku*, Zielona Góra – Wrocław 1996; tenże, *Piśmiennictwo sakralne skryptoriów klasztorów cysterskich w Lubiążu i Henrykowie do końca XIII wieku*, w: *Cystersi w społeczeństwie Europy Środkowej*, pod red. Andrzeja M. Wyrwy, Józefa Dobosza, Poznań 2000, s. 378-390;
- Wałkowski Andrzej, *Biblioteka klasztorna jako miejsce pracy średniowiecznego uczonego. Rozważania na tle badań piśmiennictwa cystersów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 83, 2005, s. 105-138;
- Wałkowski Andrzej, *Z badań nad skryptorium mogińskim do końca XIII wieku*, w: *Ingenio et humanitate. Studia z dziejów zakonu cystersów i Kościoła na ziemiach polskich*, pod red. Andrzeja M. Wyrwy, Katowice 2007, s. 267-277;
- Wałkowski Andrzej, *Skryptorium klasztoru cystersów w Mogile do końca XIII wieku*, Łódź 2009;

Warda Kazimierz, *Inwentarze bibliotek klasztornych jako źródło do dziejów książki polskiej w XIX w.*, „Studia o Książce” t. 15, 1985, s. 115-124;

Zawadzka Krystyna, *Biblioteka klasztoru dominikanów we Wrocławiu (1226-1810)*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, pod. red. J. Kłoczowskiego, t. 2, Warszawa 1975.